

DOSSIER

DE BELGISCHE ZIEKTE DIE FRAUDE

Berichten over fiscale en sociale fraude in België blijven met de regelmaat van de klok opduiken. Een poging van minister van Vereenvoudigen en Ondernemen Vincent Van Quickenborne (Open VLD) om de horeca aan te pakken

Zwart geld in de praktijk

Michel Maus. © pn

Zwart geld, zwartwerk en belastingfraude kosten de Belgische schatkist 10 miljard euro per jaar, schat advocaat en professor (VUB en UA) Michel Maus, permanent expert van de parlementaire onderzoekscommissie Fiscale Fraude. Elders op deze pagina's getuigen een architect, een restauranthouder en een tandtechnicus hoe zij de belastingen omzeilen. We vroegen Maus hoe het komt dat belastingfraude zo sterk ingeburgerd is in ons land en hoe het beter kan.

DE ARCHITECT:

20 % ZWARTE OMZET

'Zwart geld is eigen aan de hele bouwsector', zegt architect Frans. 'Ik ben nooit vragende partij, maar ik krijg vaak de vraag naar 'een factuurke zonder muziek'. Hoeveel Frans in het zwart verdient, varieert van jaar tot jaar. 'Bij nieuwbouw komt de vraag vaker voor dan bij verbouwingen, omdat de btw op nieuwbouw hoger is. Het ene jaar werk ik meer voor firma's, het andere

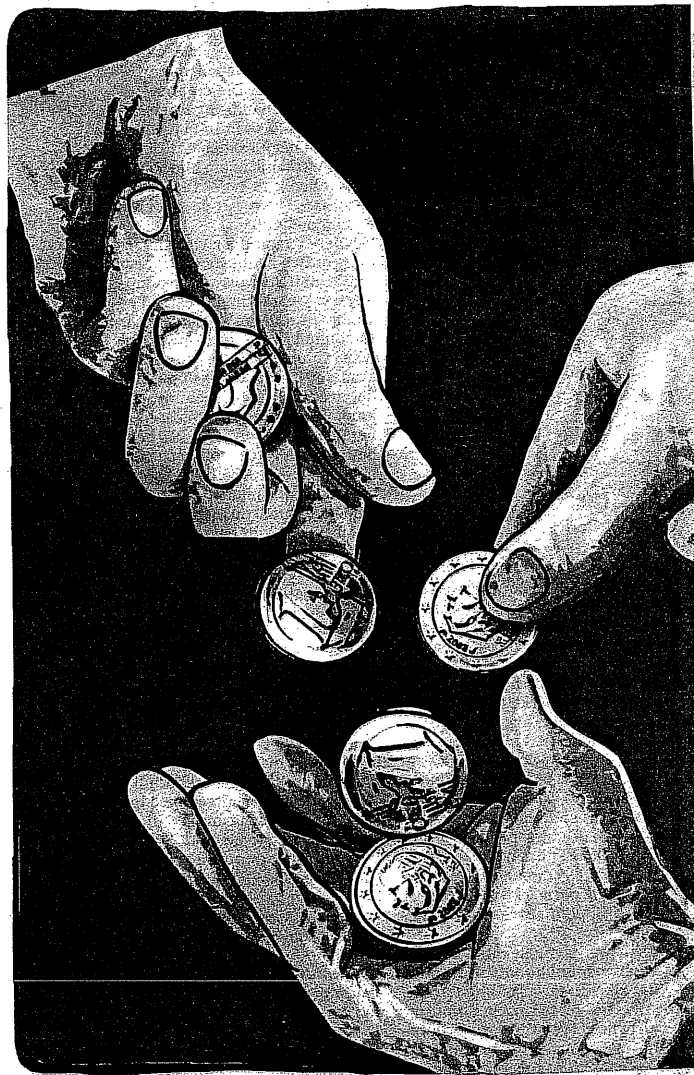
jaar zijn er meer opdrachten voor particulieren, die er meer belang bij hebben om de belastingen te ontduiken. Ik schat dat het gemiddeld over zo'n 20 procent van mijn omzet gaat. Als ik echt zou willen, kan dat meer worden. Maar ik moet er wel voor zorgen dat ik genoeg officieel verdien zodat ik mijn rekeningen kan betalen.' Lastige vragen vermijden bij fis-

cale controles is eenvoudig, weet Frans uit ondervinding. 'Van elke bouw aanvraag die een architect indient, krijgt de fiscus een attest. Zolang daar bij een steekproef een factuur tegenover staat, is er niets aan de hand. Bij een controle vraagt men het contract op van een willekeurige bouw aanvraag en de bijbehorende facturen. Zolang je niet te ver gaat, is het gedeelte zwart geld

niet traceerbaar. Als iemand een deel in het zwart wil betalen, moet je ervoor zorgen dat van dat bedrag geen sprake is in het contract en in de facturen. Maar alles in het zwart doen, is om problemen vragen als je met een bouw aanvraag werkt.' Wat zijn de meest fraudegevoelige bouw dossiers? 'Bij renovatie kun je veel verder gaan dan bij nieuwbouw, omdat het minder

duidelijk is welke ingrepen er precies zijn gebeurd. Bij nieuwbouw is de oefening voor de fiscus gemakkelijker. Het hangt er ook van af over hoeveel zwart geld de klant beschikt.' Sommige dossiers ontsnappen volledig aan de greep van de fiscus. 'Als mensen besluiten om geen bouw aanvraag in te dienen, bijvoorbeeld bij een inwendige verbouwing die aan de gevel of

MICHEL MAUS, PERMANENT EXPERT

HEET

door contante betalingen onmogelijk te maken, was geen lang leven beschoren. Maar in zowat alle geledingen van de Belgische economie bestaat een circuit van zwart geld, zwartwerk en belastingfraude. **Jan Bosteels**

Op die van professor Michel Maus na, zijn op verzoek van de geïnterviewden hun namen veranderd.

VAN DE PARLEMENTAIRE ONDERZOEKSCOMMISSIE FISCALE FRAUDE

Wat betekent zwartwerk voor de economie?

'Fraude is per definitie iets dat niet gemeten wil worden, maar een aantal studies geven een indicatie. Het Hoger Instituut voor de Arbeid stelde vast dat zwartwerk in de bouwsector verantwoordelijk is voor een neerwaartse prijsdruk van dertig procent. Zo ontstaat een economische noodzaak om mee te stappen in het systeem. Wanneer een bouwondernemer de regeltjes volgt en een offerte maakt, zal zijn prijs dertig procent hoger liggen dan die van zijn concurrent. Daar kun je overigens uit afleiden dat in de bouwsector gemiddeld dertig procent in het zwart wordt betaald.'

Wat zijn de belangrijkste fraudemechanismen?

'Het is zeer eenvoudig om te frauderen en zeer moeilijk om het te controleren. Men laat mensen werken zonder arbeidsovereenkomst en betaalt ze met het zwart geld dat wordt gegenereerd. Hetzelfde geldt voor werken zonder factuur, dat is ook heel moeilijk te controleren en het wordt op grote schaal toegepast.'

Hoe kun je die fraude aanpakken?

'De overheid kan niet anders dan een tweesporenbeleid volgen: aan de ene kant het zwartwerk actief opsporen en aan de andere kant de zwarte omzet aanpakken. Daarom vond ik het voorstel van minister Van Quickenborne om enkel elektronisch betaalverkeer in restaurants toe te laten interessant. Zo kun je de zwarte inkomsten volledig wegwerken. En als er geen zwarte omzet meer is, is er ook geen geld meer om zwar-

te lonen uit te betalen. Ik ben dan ook geschrokken van de reacties bij Open VLD om dat voorstel in de grond te boren.'

De impliciete boodschap lijkt te zijn dat fraude noodzakelijk is om in de horeca het hoofd boven water te houden.

'Als je het internationaal bekijkt, ligt het fraudelibido van de Belg erg hoog. Dat heeft natuurlijk zijn oorzaken. De belangrijkste is de hoge belastingdruk, 44,4 procent, die frauderen erg lonend maakt. Om competitief te zijn met de buurlanden, moet die belastingdruk naar beneden. Maar dat kan alleen als de inkomsten gelijk blijven. Men moet dus op zoek naar manieren om de belastingdruk te verlagen en de inning van de belastingen te optimaliseren.'

'Een sluitend elektronisch betaalsysteem in de horeca zou ons de kans geven om de btw in de horeca te verlagen naar 6 procent. Maar dat kan alleen als iedereen in de maatschappij de regels van het spel correct volgt. In de huidige economische context moet elke fiscale lastenverlaging worden gecompenseerd door een verhoging van de fiscale inkomsten om het begrotingssysteem in evenwicht te houden. Pas als dat beseft doordringt, kan de vicieuze cirkel worden doorbroken.'

Ontbreekt het ons aan mechanismen om fraudeurs te bestraffen?

'Zeer zeker. We hebben een erg fraudegevoelig systeem, waarin mensen zelf hun inkomsten moeten aangeven. Bovendien is het aantal fiscale controles relatief lachwekkend, de pakkans is beperkt. En wie gesnapt wordt,

heeft maar een heel kleine kans om strafrechtelijk vervolgd te worden. In 2007 heeft de Bijzondere Belastinginspectie 639 dossiers behandeld. Daarvan zijn er 35 doorgestuurd naar het parket. De overgrote meerderheid van de fraudedossiers wordt dus louter administratief afgehandeld. We hoeven niet in een fiscale politiestaat te belanden, maar men zou zich wel eens mogen bezinnen over de manier waarop fraudebestrijding wordt georganiseerd.'

Pleit u voor een fiscale operatie schone handen?

'Daar komt het wel op neer. En het wordt ook tijd voor een echte fiscale amnestie, zonder allerlei uitzonderingsmaatregelen. Iedereen moet de kans krijgen om te zorgen dat zijn fiscale toestand in orde is, en vervolgens moet men overgaan naar een nieuw systeem waarin duidelijk wordt dat het deze keer menens is. Maar blijkbaar ligt het politiek zeer moeilijk.'

Komt dat omdat mensen de indruk hebben dat ze beter worden van fraude? Dat ze liever een keukin in hun villa zetten dan btw op hun nieuwbouw te betalen?

'Dat is een algemeen probleem. Je ziet ook dat mensen die gepakt worden, zich onheus behandeld voelen. Hun buurman en hun concurrent frauderen toch ook? Wie kan met de hand op het hart zeggen dat hij nooit iets in het zwart heeft gedaan? Er moet gewerkt worden aan het fiscale normbesef. De sectoriële controles die men sinds een jaar of acht uitvoert, hebben daartoe bijgedragen.'

'Als je weet dat je concurrent ook wordt gecontroleerd, wordt con-

trole beter aanvaard. Maar de controles zijn niet sluitend: zo zijn er 500 van de 8.000 tandarts gecontroleerd en 800 van de 1.200 notarissen. Alleen in de telecom is iedereen gecontroleerd. Ik pleit ervoor om de fiscale controle te harmoniseren. Veel meer dan nu het geval is, moet men sectorieel controleren en de administratie meer mogelijkheden geven om efficiënt te controleren.'

Kan de drastische fiscale vereenvoudiging die vlaktaks is een middel zijn om fraude te bestrijden?

'Ik ben voorstander van vlaktaks. Laten we niet vergeten dat vlaktaks al tot op zekere hoogte bestaat in ons fiscale stelsel, bijvoorbeeld in de vennootschapsbelasting en in de categorie van de roerende inkomsten. Maar vlaktaks kan alleen bestaan als men ter compensatie diverse fiscale aftrekposten afschaft. Het belastingstelsel wordt jaar na jaar ingewikkelder, waardoor het steeds moeilijker wordt om de aangiften te controleren. De cijfers bewijzen het. De kosten van de fiscale controle bedragen in België 1,89 procent van de totale fiscale opbrengsten. De opbrengst van de fiscale controle is 1,95 procent van de fiscale inkomsten. Dat is bijna break-even en lager dan in onze buurlanden, alhoewel ik uit ervaring weet dat de ambtenaren van goede wil zijn.'

'Het grote voordeel van vlaktaks is dat het systeem eenvoudiger wordt. En het is precies door de complexiteit van het systeem dat men minder controles kan uitvoeren.'

het volume niets wijzigt, kun je volledig in het zwart werken. Als de fiscus geen attest krijgt, kan hij verder ook geen vragen stellen.' Wie zijn de grootste fraudeurs? 'Heel typisch: de bakkers en de slaggers. Die komen met pakken cash en ze willen geen kwitantie. Maar het allerergst zijn de belastingcontroleurs (lacht). Die willen echt alles in het zwart doen. De kleinste fraudeurs zijn de Ne-

derlandse bouwheren, die het systeem niet kennen. Maar zodra ze beseffen hoe het er bij ons aan toegaat, zijn ze niet meer te houden en gaan ze heel graag mee.' Voor een architect als Frans hoeft zwart geld niet per se. 'Ik kan er mijn inkomen een beetje mee drukken, zodat ik minder belasting betaalt. Maar dat vind ik niet zo belangrijk.' Bij bouwondernemingen gaat het wel om

een structurele kwestie, legt Frans uit. 'Aannemers betalen van oudsher de overuren in het zwart uit. Zij moeten dus voortdurend zwarte inkomsten genereren. Want als de stroom zwart geld opdroogt, wil niemand in de bouwsector nog overuren presteren. Dat is een traditie die moeilijk uit te roeien is: het geld voor overuren wordt contant in de hand uitbetaald als drinkgeld

en moeder de vrouw weet van niets.' Hoe kan de overheid het zwartgeldcircuit in de bouwsector doen verdwijnen? 'Er zit maar één ding op: de btw op nieuwbouw verlagen,' zegt de architect. 'Eenentwintig procent btw op een huis van 200.000 euro is een fiksdraag, waarvoor mensen liever een keuken of een badkamer laten installeren.'

Lees verder blz. E12

Vervolg van biz. E21

DE TANDTECHNICUS: 50 % ZWARTE OMZET

Joris is een zelfstandige tandtechnicus met een eigen laboratorium. Hij zit al 23 jaar in het vak en vervaardigt tandprothesen en implantaten. Die levert hij aan tandartsen die de producten aan hun klanten aanrekenen voor doorgaans het drievoudige van wat Joris van hen ontvangt. Tandartspatiënten krijgen in België geen factuur en betalen doorgaans cash, de ideale voedingsbodem voor belastingontduiking. 'Toen ik 23 jaar geleden begon, draaide ik 70 procent van mijn omzet in het zwart. Nu is dat nog 50 procent', zegt Joris. 'Een paar jaar geleden is er intensief gecontroleerd en sindsdien wordt er wat meer in het wit gewerkt. Het systeem is heel eenvoudig. De bedragen die door het Riziv worden terugbetaald zijn wit, de rest is zwart. Ik schat dat tandartsen per maand tussen de 4.000 en 6.000 euro in het zwart kunnen bijverdienen aan tandtechnisch werk.' Joris heeft zelf nauwelijks baat bij het systeem van zwartwerk,

maar hij kan er niet onderuit. 'De tandartsen die nooit in het zwart werken, zijn op de vingers van één hand te tellen. Ik ben dus wel genoodzaakt om een systeem op te zetten waarbij ik voor een deel van mijn werk factureer en voor een deel niet.' Zwart geld brengt een stroom van cash met zich mee, die zorgvuldig van de bankrekeningen wordt geweerd. 'Dat geld gaat in de kluis en wordt als huishoudgeld gebruikt. Het komt ook op een andere manier van pas. Een van mijn klanten, een tandarts met een praktijk in Nederland, laat me systematisch meer factureren dan wat hij me moet betalen. Zo kan hij hogere uitgaven aangeven en kan ik mijn zwart geld winnen, omdat ik het dan zogenaamd contant van hem ontvang heb.' Ondanks die uitzondering op de regel blijft het Nederlandse systeem, met facturatie aan de patient, voor Joris het na te streven ideaal. 'Voor mij hoeft zwart geld niet. Ik heb twintig jaar in loon-

dienst gewerkt, ik vind het logisch dat er een bedrag van mijn brutoloon afgaat. Een correcte boekhouding is veel eenvoudiger. In Nederland is alles wat je verdient officieel. Wat ik in het zwart verdien, is net het extra geld dat je nodig hebt om je zaak uit te breiden of een campagne te voeren en nieuwe klanten te werven. Dat geld gaat bij mij naar de Delhaize of naar een weekendje Echternach. Zwart geld wordt niet geïnvesteerd in de zaak. Vandaar dat Nederlandse tandtechnische bedrijven wel kunnen uitpakken met de modernste apparatuur en een betere klantenservice. Dat is in België niet mogelijk. Zo is ook een fusie ondenkbaar. Ik heb lange tijd geprobeerd om te fuseren met een paar andere kleine bedrijven, omdat je zo heel wat kosten kunt delen. Maar niemand kan of durft een fusie aan. Hoe kun je fuseren met een officieel winstmarge die niet klopt en geen fusie toelaat? Zo maak je jezelf alleen maar verdacht.'

DE RESTAURANTUITBATER: 30 % ZWARTE OMZET

'Toen ik mijn eigen zaak begon, wou ik mijn personeel behoorlijk kunnen betalen', zegt Stef. 'Maar als ik mijn prijzen laag wil houden, kan ik niet anders dan het systeem in stand houden waar ik zelf altijd in heb meegedraaid.' Stef baatte tot vijftien jaar geleden een restaurant uit met zijn toenmalige vrouw. Daarna werkte hij in de keuken van verschillende andere restaurants, en nu runt hij al een jaar zijn eigen eettafel. 'Behalve in echte klassezaken heb ik het nooit anders geweten', zegt hij. 'Het personeel wordt voor een twintigtal uur per week ingeschreven en werkt het dubbele aantal uren. Het nettoloon dat op je rekening wordt gestort, wordt aangevuld met een cash uitbetaald zwart loon. Daar doe

je geen goede zaak aan als je je werk verliest, omdat je uitkering in verhouding staat tot het aantal officieel gepresteerde uren. Het is slecht voor je pensioen en het is in je nadeel als je een lening wilt afsluiten en er naar je loonbriefje wordt gevraagd. Het enige voordeel is dat je minder belastingen betaalt.' Het eethuisje van Stef lokt klanten met democratische prijzen. Als Stef alles officieel zou aangeven, wat zou er dan met die bedragen gebeuren? 'Ik schat dat alles meer dan de helft tot het dubbele duurder zou worden: voor mijn hoofdschotel van 15 euro zou ik dan 25 euro moeten vragen. En dat wil ik echt niet doen.' Als een deel van de inkomsten zwart is, betekent dat dat ook een

deel van de uitgaven zwart moeten zijn, anders klopt het plaatje niet. 'Ik vraag mijn leveranciers eenvoudigweg om 70 procent te factureren en 30 procent in het zwart te mogen betalen. Dat is over het algemeen geen probleem, al doen sommige leveranciers er niet aan mee. Er zijn steeds meer controles op de weg, waarbij de leveringsbonnen worden vergeleken met wat er wordt getransporteerd.' Een btw-verlaging van 21 naar 6 procent in de horeca zou Stef wel zien zitten. 'Ik zou die 15 procent gebruiken om mijn personeel correcter te betalen. En ik zou niet meer met de stress zitten om mijn personeel in het zwart te betalen. Want als je gepakt wordt op zwartwerk, zijn de boetes echt wel hoog.'

BETER BELEGGEN

KRISTOFF VAN HOUTE

KARTON

De meeste bedrijven hebben al cijfers gepubliceerd over het boekjaar 2008 en het grote thema blijft 'schulden'. Er wordt vooral naar de balans gekeken en de financiering met vreemd vermogen. De banken en, meer algemeen, de financiële sector functioneren nog niet normaal. Er staan activa waarvan men de juiste waarde niet kent op de balans van banken en dat belemmert het zicht. Balansen van financiële instellingen worden ingekrompen en dus komt de kredietverstrekking in het gevaar.

In de Verenigde Staten probeert de regering via het plan-Geithner de fondsen te creëren om de 'toxische' activa van de balansen te halen en zo de normale kredietverlening weer op gang te krijgen. Het zal wel nog even duren voordat de eerste concrete resultaten van het plan zichtbaar worden en de eerste grote transacties plaatsvinden.

Ondertussen blijft de schuldpositie bij niet-financiële bedrijven gespreksonderwerp nummer één. Bedrijven vervangen bankleningen en kortlopend papier door langlopende obligaties. AB Inbev ondertussen alweer even geleiden, Bekaert ook. Afgelopen week Heineken en Arcelor Mittal, om er maar enkele te noemen. Het valt op dat het papier telkens zeer vlot geplaatst raakt, de rentevergoeding ligt dan ook telkens een stuk boven de 'risicooloze' rente op overheidspapier.

Binnen eenzelfde sector maken de schulden het grote verschil. Neem bijvoorbeeld het Oostenrijkse Mayr-Melnhof, actief in karton en kartonnen verpakkingen. Het bedrijf had eind 2008 netto 189,4 miljoen euro in kas. De bankencrisis weegt op de bredere economie en ook het verbruik van karton en kartonnen verpakkingen staat onder druk. Bovendien werken klanten hun voorraden weg om hun eigen financiële positie te verbeteren. De resultaten van de groep staan dus onder druk en de winst per aandeel daalde van 5,22 euro in 2007 naar 4,38 euro in 2008. Dat zijn de indirecte gevolgen van de bankencrisis. Aangezien het bedrijf netto geen schulden heeft en integendeel over een ruime cashpositie beschikt, kan men rustig blijven investeren en de crisis uitzweten. De aandeelhouders van de familiale groep krijgen dit jaar hetzelfde dividend uitgekeerd. Positief is dat door de crisis de grondstoffen- en de energieprijzen gedaald zijn. Die hoge prijzen wogen afgelopen jaar op de resultaten en marges.

In dezelfde sector is ook het Belgische VPK Packaging actief. Ook een goed geleid familiaal bedrijf. VPK heeft netto wel financiële schulden (naar schatting zo'n 100 miljoen euro) en in het huidige klimaat geeft dat minder manoeuvreerruimte. Al blijft de situatie onder controle. Een nieuwe investering in Polen werd geschrapt. Achteraf gezien een goede beslissing, want de investering zou vooral met schulden worden gefinancierd en dat had in het huidige klimaat tot problemen kunnen leiden. Ook het dividend ging voor de bijl. Een uitzonderlijke maar allicht terechte maatregel in uitzonderlijke tijden.

Schulden zijn vandaag dus 'out'. In een deflatie hangen ze als een molensteen rond de nek van de schuldenaar. De ingrepen van de monetaire overheden hebben duidelijk als doel om deflatie te vermijden en de inflatie weer aan te wakkeren.

Inflatie is de vriend van de schuldenaar. Voorlopig haalt de vrees voor deflatie en voor een verdere economische terugval het van inflatie en een economisch herstel. Vandaag dus Mayr-Melnhof, morgen VPK?

Kristoff van Houte is financieel analist en uitgever van 'Kroffinvest'.

ONLINE
www.standaard.biz/beterbeleggen
www.kroffinvest.be

Maandag • Personal Finance. Prof. Emiel Van Broekhoven, Jo Stremersch en Jos Ruysveldt over persoonlijke financiën.
Donderdag • Fiscale Kroniek. Fiscale topjuristen analyseren de jongste ontwikkelingen in hun vakgebied.

Zaterdag • (tweewekelijks) Homo economicus. Peter Vanden Houte beschouwt de brede economische actualiteit.

Zaterdag • Beter Beleggen. De Vlaamse Federatie van Beleggers geeft tips voor uw portefeuille.